

BİBLİYOGRAFYA :

Eflâton, *Phaedo*, 65^{d-e}, 72^c-77^d, 103^b-104^a (*The Dialogues of Plato* içinde, trc. B. Jowett), Oxford 1875, I, 437-438, 446-453, 482-485; a.mlf., *Ti-maeus*, 30^{c-d}, 51^b-52^d (*The Dialogues of Plato* içinde), III, 613-614, 633-635; a.mlf., *The Republic*, 504^a-509^c, 532^{a-b} (*The Dialogues of Plato* içinde), III, 390-397, 420-421; a.mlf., *Parmenides*, 130^a-135^{b-c} (*The Dialogues of Plato* içinde), IV, 163-170; Aristoteles, *Metaphysics*, 987^a-988^a, 990^a-993^a, 1078^b-1080^a (*The Works of Aristotle* içinde, trc. W. D. Ross), Oxford 1952, I, 505-506, 508-511, 610-611; Plotinus, *The Six Enneades*, V, 1, 4 (trc. Stephen MacKenna – B. S. Page), Chicago 1952, s. 209-210; Fârâbî, *el-Cem' beyne re' yeyi'l-hakimeyn* (nşr. Albert Nasrî Nâdir), Beyrut 1985, s. 97, 105-109; İbn Sînâ, *eş-Şifâ' el-İlahiyyât* (I), s. 310-324; Şehâbeddin es-Sühreverdi, *Hikmetü'l-İsrâk* (nşr. H. Corbin, *Opera metaphysica et mystica* içinde), Tahran-Paris 1952, II, 92-93, 155-161, 211-216, 230-235, 240-241; Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî, *Resâ'ilü's-şecereti'l-İlahiyye* (nşr. M. Necip Görgün v.dğr.), İstanbul 2004, III, 361-402; Seyyid Şerîf el-Cürânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Kum 1991, III, 30-32; Sadreddin-i Şîrâzî, *el-Hikmetü'l-müte'âliye fi'l-esfâri'l-akliyyeti'l-erba'a*, Kum, ts. (Menşûrât-ı Mustafa'vî), II, 46-81; a.mlf., *eş-Şevâhidü'r-rubûbiyye fi'l-menâhici's-sülûkiyye* (nşr. Seyyid Celâled-din Âştîyânî), Meşhed 1360 hş., s. 154-178; F. E. Peters, *Greek Philosophical Terms*, New York-London 1967, s. 46-51; Abdurrahman Bedevî, *Eflûtin 'inde'l-Arab*, Küveyt 1977, s. 158-164; a.mlf., *Eflâtin fi'l-İslâm*, Beyrut 1402/1982, s. 90; a.mlf., *el-Müşûlû'l-akliyyetü'l-Eflâtuniyye*, Küveyt-Beyrut 1947, tür.yer.; W. Chittick, *The Sufi Path of Knowledge*, New York 1989, s. 14-16, 84, 117-118, 229; Ebû'l-Alâ Affî, *İslâm Düşüncesi Üzerine Makaleler* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2000, s. 259-271. İLHAN KUTLUER

MÜŞÂ'

(المشاع)

**Müşterek bir malda
paydaşların belirli oranlardaki
hisselerini ifade eden bir terim.**

Sözlükte “yaymak, dağıtmak” anlamındaki *işâ'a* masdarından türeyen ve “yaygın halde bırakılmış, taksim edilmemiş” mânasına gelen **müşâ'** kelimesi fıkıhta taksim edilmemiş müşterek maldaki hisseyi belirtmek için kullanılır. Bu hisselerin müşâ' ya da **şâi'** (şâyi) diye nitelendirilmesi üçte bir, beşte iki gibi oranlarla ortak malın her parçasına ve zerresine yayılmış, *Mecelle*'nin ifadesiyle “sârî ve şâmil” (md. 139) olduğunun kabul edilmesi sebebiyledir. Bir malın bu şekilde hisseli olmasına **şüyû'** (işâa) denilir. *Mecelle*, müşâ' terimini “hissas-ı şâyiyâ hâvi olan şey” (şâyi payları ihtiva eden eşya) (md. 138) şeklinde tarif ederse de gerçekte bu kelime, müşterek mülkiyete konu olan malın bütününe değil sadece söz konusu edilen hisseyi belirtir (Ali

Haydar, I, 232-233); ancak bazan mecaz yoluyla malın tamamı için kullanıldığı da olur.

Tek kişi mülkiyetinde bir eşyaya sadece bir kişi sahipken müşterek (hisseli, paylı) mülkiyette aynı malın birden çok mâlikli vardır; fakat mâliklerin hisseleri o malın muayyen bir kısmı üzerinde kurulmuş (müteayyin) değildir. Meselâ müşterek mülkiyete konu olan bir evin odaları, girişleri, çivileri, taşları vb. her cüzü ve zerresi, payları oranında hissedarların hepsine aittir. Bundan dolayı müşterek mülkiyet çağdaş yazarlar tarafından şâyi mülkiyet olarak da adlandırılır (Ali el-Hafîf, s. 157). Kara Avru-pası hukuklarında görülen ve birlikte mülkiyetin diğer bir türünü oluşturan iştirak halinde mülkiyette de (el birliği mülkiyetinde) bir eşya üzerinde aynı anda birden çok kişiye ait bir mülkiyet hakkı söz konusu olmakla birlikte bu hak fiziksel veya zihinsel olarak paylara bölünmemiştir. Bu husus 4721 sayılı yeni Türk Medenî Kanunu'nda, “El birliği mülkiyetinde ortakların belirlenmiş payları olmayıp her birinin hakkı ortaklığa giren malların tamamına yaygındır” şeklinde ifade edilmiştir (md. 701). Müşterek mülkiyette mâlikler arasındaki birlik bu mülkiyetten ötürü vücut bulurken iştirak halinde mülkiyette ortaklık mülkiyetten önce mevcuttur ve mülkiyete iştirak halinde mülkiyet vasfını bu ortaklık vermektedir. Cermen hukukundan gelen ve hukukî mahiyeti tartışmalı olan bu mülkiyet türü İslâm hukukuna yabancıdır (ayrıca bk. **ŞİRKET**).

İslâm hukukunda “şirket-i milk” terki-biyle karşılanan müşterek mülkiyet şâyi hisseli bir mülkiyeti ifade etmekle birlikte fıkıhta şüyû ve müşâ' ile şirket terimleri farklı bağlamlarda kullanılır. Müşterek malın tamamını ilgilendiren işlemler ve ortakların karşılıklı hak ve sorumlulukları şirket terimi çerçevesinde ele alınırken müşterek malın özellikle şâyi hissesi üzerindeki satım, kira, rehin vb. tasarrufların geçerlilik durumu incelendiğinde müşâ' ve şüyû terimlerine başvurulur.

Şâyi hisseli bir malın bütünü üzerinde mâlikler ortak iradeleriyle her türlü tasarrufta bulunabileceği gibi (*Mecelle*, md. 431, 1069, 1192) paydaşlardan her biri de kendi hissesi üzerinde mâlik sıfatıyla serbestçe tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. Buna karşılık paydaşlar kendi hisselerinin menfaat ve semerelerine mâlik iken diğer paydaşların hisselerine nisbetle üçüncü kişi durumundadır. Bu ilke doğrultusunda paydaşların her biri kendi hissesini diğer hissedarın / hissedarların iznini almaksızın

başkasına satabilir (*Mecelle*, md. 215, 1088); fakat bu durumda diğer hissedar / hissedarlar şüfa hakkına sahip olur. Yine müstakil mülkiyette mâlik malını satarken 1/3 gibi müşâ' bir payı istisna edebilir. Zira bu durumda mebi' bilinir olma şartını taşımakta ve ayrıca tayine ihtiyaç bulunmamaktadır. Hissenin müstakil biçimde teslimi ve kabzı mümkün olmadığı ve işlemin sonuçları sadece bu pay üzerinde gösterilemediği için müşâ' payın kira, rehin, hibe gibi bazı akidlere konu edilmesi özellikle Hanefî doktrininde geçersiz sayılmış veya bu tür tasarruflara sınırlı olarak imkân tanınmıştır.

Hanefî mezhebinde esas alınan Ebû Hanîfe'nin ictihadına ve Hanbelî mezhebinde sahih kabul edilen görüşe göre şâyi hissenin paydaşlar dışındaki kişilere kiralınması câiz değildir (*Mecelle*, md. 429); böyle bir işlem bazı Hanefîler'ce bâtil, mezhepte esas alınan görüşe göre ise fâsiddir. Zira icârede amaç kiracının kiralanan eşyadan faydalanmasıdır; şâyi hissenin diğer paylardan ayrı olarak teslimi ise mümkün olmadığından (Kâsânî, IV, 187; Buhûtî, III, 546) akid konusu menfaat istifadeye elverişli bulunmamaktadır. Hisseyi kiralayan kişinin diğer hissedarla / hissedarlarla mühâyee yaparak maldan istifade etmesi mümkün görünse de bu onların kiracıyla mühâyee akdi yapmaya zorlanması anlamına gelir. Şâyi hissenin paydaşa kiralınması ise sahihtir. Yine mühâyee akdi sonrasında hissedarların kullanımına tahsis edilen yerlerin paydaş veya üçüncü kişilere kiralınması geçerlidir. Zira bu durumda kira konusu malın tamamı diğer paydaşın / paydaşların hakkından alınmış olarak kiralayan kişiye teslim edilmekte ve kullanım açısından şüyû da bulunmamaktadır (Ali Haydar, I, 706-708). Şüyû akidden sonra meydana gelirse -başta sağlam olarak kurulan akidle kabz tamamlandığı için- meşhur görüşe göre kira akdi geçerliliğini korur (Kâsânî, IV, 188-189; Osman b. Ali ez-Zeylaî, V, 126; *Mecelle*, md. 430). Hanefîler'den Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed ile Şâfiî ve Mâlikîler'e göre ise müşân üçüncü kişilere kiraya verilmesi işlemi geçerlidir.

Hanefî doktrininde rehin akdiyle elde edilen zilyedlik aynı bir hak olarak değerlendirildiği için (bk. **MİLK**) bu tür zilyetliğin müşterek mülkün sadece bir kısmında kullanılması mümkün değildir (Kâsânî, VI, 138; Şehâbeddin ez-Zencânî, s. 204-205). Zira zilyedlik ancak belirli bir ayn üzerinde kurulabilir. Dolayısıyla müşân rehnedilmesi geçersizdir; Hanefîler'in bir kısmı bunu

MÜŞÂ'

bâtıl, çoğunluğu fâsîd olarak niteler. Bu hususta rehlin taksime elverişli olup olmaması ya da müşân üçüncü kişilere veya hissedara / hissedarlara rehlin verilmesi arasında ayırım yapılmaz (Ali Haydar, II, 259-261). Yine Hanefîler sonradan meydana gelen şüyûn rehlin akdini fâsîd kılacağını kabul ederek bu konudaki kavramsal prensiplerini katı bir şekilde işletmişlerdir. Diğer üç doktrine göre ise müşâ' hissenin rehne konu edilmesi geçerlidir; zira şüyû rehlin hükmü olan mürtehinin rehni satmasına veya alacağını elde etmede öncelikli hak sahibi olmasına mâni değildir (Şehâbeddin ez-Zencânî, s. 203). Ayrıca müşâ' rehnedilirse mürtehin ile diğer hissedar / hissedarlar arasında bir tür mûhâyee câri olur, dolayısıyla zilyedliğin parçalara ayrılmasında sakınca yoktur (Nevevî, IV, 39).

Yine Hanefî doktrininde, taksime elverişli bir malın şâyi hissesi üçüncü kişilere hibe edilemez, böyle bir malın müşâ' olarak teslimiyle hibe akdi tamam olmaz ve akid hibe edilen kişi açısından mülkiyet doğurmaz. Zira hibe akdinde kabz şarttır ve şüyû kabzi engellemektedir (Kâsânî, VI, 120). Ayrıca bu tür mallardaki şâyi hissenin hibesi, bağışlayan tarafı malını taksim ederek hibe edilene teslim etme yükümlülüğü (kısmetü'd-damân) altına sokar; halbuki bu, teberruda bulunan kişiye külfet yüklenemeyeceği ilkesiyle çelişir (Osman b. Ali ez-Zeylaî, VI, 69). Hanefî fakihleri, taksime elverişli olmayan maldaki hissenin hibesini ise pay oranının belirli olması şartıyla mümkün görürler. Bu şekilde, sınırlı da olsa yapılan kabz zaruret sebebiyle yeterli görülmekte ve müşâ' hisselerde hibe yolunun tamamen kapanmasının önüne geçilme istenmektedir (Ali Haydar, II, 681, 683). Fakihlerin çoğunluğuna göre müşterek mülkiyete konu olan bir maldaki hissenin hibe edilmesi kural olarak câizdir; İbn Ebû Leylâ ise bu işlemin ancak paydaşlar arasında geçerli olacağı kanaatindedir. Vakıfta teslimi şart koştuğu için İmam Muhammed'e göre taksime elverişli olan maldaki müşâ' hissenin vakfı da câiz değildir; taksime elverişli olmayan maldaki müşâ' hissenin vakfı ise ittifakla câizdir. Müşân âriyet ve karz akidlerine konu edilmesi diğer doktrinlerde olduğu gibi Hanefîler'de de sahihtir (Kâsânî, VI, 83, 220; Ali Haydar, II, 558).

Şâyi hisse ve müşâ' terimleri esasen müşterek mülkiyete konu eşya üzerindeki hisseleri belirtmekle ve mülkiyet hakkıyla ilgili olmakla birlikte İslâm hukukunda ortaklaşa alacak haklarının da (şirket-i deyn) şâyi hisseye konu olabileceği kabul edilmiş

(Mecelle, md. 1066) ve bu durumda müşâ' ile ilgili bazı kuralların uygulanması benimsenmiştir (Osman b. Ali ez-Zeylaî, V, 45). Meselâ müşterek bir malın üçüncü kişi tarafından itlâf edilmesiyle doğan tazminat alacağı (deyn-i müşterek) mâlikler arasında mal üzerindeki hisseleri oranında müşterek olur (Mecelle, md. 1093; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, I, 262). Özellikle Hanefî doktrininde hisseli bir alacak bu haliyle kabza, dolayısıyla kabzin gerekli görüldüğü taksime elverişli kabul edilmez. Bu sebeple deyn üzerinde zaten sınırlı olan tasarruf yetkisi müşterek deyn söz konusu olduğunda daha da daraltılır. Alacakta şüyû hükmünün en temel sonucu, alacaklılardan birinin borçludan kendi adına teslim aldığına her kısmı üzerinde diğer alacaklıların hisseleri oranında hak sahibi olmasıdır. Öte yandan menfaatler üzerindeki aynı haklarda da şüyû söz konusu olabilir ve bu durumda eşyanın aynı ile ilgili genel hükümler uygulanır (Ali Haydar, II, 712; Ali el-Haffî, s. 164, 180). Bazı yazarlarca müşâ' teriminin -yeri ve zamanı hakkında bir açıklama yapılmaksızın- geçmişte bazı İslâm ülkelerinde bir köy halkının arazi üzerindeki müşterek mülkiyetini ifade etmek üzere kullanıldığı da ileri sürülmekle beraber (EI² [İng.], VII, 666-667) ilgili hukukî metinlerde böyle bir kullanıma rastlanmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şy'a" md.; Kâsânî, Bedâ'i'ü's-şanâ'i', Beyrut 1986, IV, 180, 187-189; VI, 83, 120, 138, 142, 220; Şehâbeddin ez-Zencânî, Tahricü'l-fürû' 'ale'l-uşûl (nşr. M. Edib Sâlih), Beyrut 1987, s. 203-205; Nevevî, Ravzatü'l-tâlibin (nşr. Zühreyye eş-Şâvîs), Beyrut 1985, III, 243; IV, 38, 39, 305, 362; Osman b. Ali ez-Zeylaî, Tebyî-nü'l-hakâ'ik, Bulak 1315, V, 45, 126; VI, 69; Bu-hûti, Keşşâfü'l-kunâ', III, 243, 546; IV, 305; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, Şerhu Muhtaşarı Halil, Bulak 1308, V, 239; Mecelle, md. 138, 139, 215, 429-431, 1045, 1060, 1066, 1067, 1069, 1088, 1091, 1093, 1192, 1585; Ali Haydar, Dürerü'l-hükkâm, İstanbul 1330, I, 232-233, 706-708, 710, 712-713; II, 257-261, 558, 680, 681, 683, 712; III, 234-235, 269-270; İmran Öktem, Kollektif Mülkiyetten İştirak Halinde Mülkiyete, İstanbul 1946, s. 5; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, el-Fikhü'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedid, Dimaşk 1967, I, 261-262, 277-280; Jale G. Akipek, Türk Eşya Hukuku, Ankara 1973, II, 21-26, 45-48; M. Kemal Oğuzman - Özer Seliçi, Eşya Hukuku, İstanbul 1978, s. 294-295, 326-335; Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, İstanbul 1987, III, 40-42, 44-45; Ali el-Haffî, el-Milkiyye fi's-şer'ati'l-İslâmiyye, Beyrut 1990, s. 83, 157, 159, 164, 170, 180, 206-207; M. Âkif Aydın, Türk Hukuk Tarihi, İstanbul 2001, s. 357; Halit Çalı, İslâm Hukukunda Özel Mülkiyet ve Sınırlandırılması, Konya 2004, s. 74, 226; H. Gerber, "Müşâ'", EI² (İng.), VII, 666-667; Ch. Pellat, "Müşâ'", a.e., VII, 667.

HASAN HACAK

MÜŞÂHEDAT

(المشاهدات)

Duyular vasıtasıyla
tasdik edilen
hükümler için kullanılan
mantık terimi
(bk. ZARÛRİYYÂT).

MÜŞÂHEDE

(المشاهدة)

Allah'ın
zuhur ve tecellilerini görme
anlamında tasavvuf terimi.

Sözlükte "görmek, şahitlik etmek, gözlemlemek; bir nesnenin hakikatine vâkıf olmak" anlamlarına gelen müşâhede kelimesi tasavvufta Allah'ın zuhur ve tecellilerini görmeyi, seyir ve temaşa etmeyi ifade eder. Müşâhadenin gözün müşâhadesi, kalbin müşâhadesi, ruhun müşâhadesi ve sırrın müşâhadesi gibi mertebeleri vardır. Gözle (basar) müşâhede hareket noktasıdır; bunun ilerisi kalp gözüyle (basîret) müşâhededir. Belli bir mânevî mertebede bulunan bir sâlike içinde bulunduğu mertebenin üstü gâibdir, onunla üst mertebeler arasında birçok perde (hicâb) bulunur. Sülûkün amacı bu perde-leri aşip ardındaki ilâhî hakikatleri temaşa etmektir. Perdenin ötesindeki ilâhî hakikatler daha açık, daha nurlu ve daha latiftir. Perdelerin açılması konusu tasavvuf kaynaklarında muhâdara, mükâşefe ve müşâhede şeklinde üç aşamada ele alınır. Muhâdara, Hakk'ın zikrinin hâkimiyeti altında olan kalbin O'nun huzurunda bulunmasıdır. Muhâdara, Allah'ın var ve bir olduğunu gösteren delillerin sâlikte oluşturduğu mânevî halin neticesinde gerçekleşir. Mükâşefe delillere ihtiyaç kalmadan kalbin Hakk'ın huzurunda bulunmasıdır. Müşâhede ise hiçbir şüphe kalmadan Hakk'ın kalpte huzurudur; Cüneyd-i Bağdâdî'nin ifadesiyle sâlikin kendini kaybederek Hakk'ı bulmasıdır. Ayne'l-yakîn, ilme'l-yakîn ve haka'l-yakîn de bu üç halin başka bir tarzda ifadesidir (Gazzâlî, el-İmlâ', I, 79).

Muhâdara sahibi delillerle bağlıdır; ona yol gösteren akıldır. Mükâşefe sahibi Allah'ın sıfatlarıyla ünsiyet halindedir; ilmi onu Hakk'a yaklaştırır. Müşâhede sahibi ise Hakk'ın vahdet deryasına dalmış olup mârifeti onu ifnâ etmiştir (Kuşeyrî, s. 226). Müşâhede haline "şühûdî fenâ" veya "vah-